

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

TÜSEV
Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı
Third Sector Foundation of Türkiye

03

Kamu Yararı ve Vergi Muafiyeti Statüleri

Politika Notu

STK'lar, toplumsal yararı gözeterek, kâr amacı gütmeyen hizmet verme amacıyla kurulmuş organizasyonlardır. Bu nedenle devletler, bu kuruluşları teşvik etmek üzere belirli şartlar belirlemekte ve bu şartları sağlayan kimi STK'lara özel statüler tanımlamaktadır. Vergi muafiyeti ve istisnaları da bu statülere bağlı olarak tanınan haklar arasındadır.

Türkiye'de STK'lar için vergi avantajlarından yararlanmanın en önemli yolları, "kamu yararına çalışan dernek" ve "vergi muafiyeti tanınan vakıf" statüleridir. Bu statüleri elde etmek için gereken şartlar, statülerin kazanılması ve kaybedilmesi ile ilgili usul ve esaslar, dernekler ve vakıflar mevzuatının farklı bölümlerinde düzenlenmekte ve beraberinde bazı vergi kolaylıkları getirmektedir.

2024 yılı itibariyle Türkiye'de vergi muafiyeti tanınan vakıf sayısı 3291, kamu yararına çalışan dernek statüsüne sahip derneklerin sayısı ise 363'tür.² Diğer OECD ülkeleriyle kıyaslandığında, bu sayıların ülkemizde daha az olduğu, oldukça sınırlı sayıda STK'ya bu statülerin tanındığı görülmektedir.

Tüm STK'lara yönelik genel bir katma değer vergisi (KDV) muafiyeti olmamakla birlikte, kamu yararı statüsü bulunan derneklere ve vergi muafiyeti tanınan vakıflara ilim, fen, güzel sanatları yayma, eğitim, kültür ve sosyal amaç taşıyan faaliyetlerine ilişkin bazı mal ve hizmet alımları için istisnalar sağlanmıştır. Buna ek olarak; kamu yararı statüsü taşıyan derneklere; Damga Vergisi Kanunu, Harçlar Kanunu, Emlak Vergisi Kanunu, Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu ve Belediye Gelirleri Kanunu ile düzenlenmiş olan istisna ve muafiyetler vardır. Vergi muafiyeti statüsü tanınan vakıflara sağlanan avantajlar ise; Damga Vergisi Kanunu, Harçlar Kanunu, Emlak Vergisi Kanunu, Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu, Vakıflar Kanunu kapsamında düzenlenmiştir.

Ek olarak, Gelir ve Kurumlar Vergisi Kanunlarında bir faaliyet alanı sınırlaması olmadan statülü dernek ve vakıflara yapılan bağış ve yardımlara vergi indirimi imkânı tanıyan genel bir teşvik hükmü mevcuttur (GVK, 89/4; KVK, 10/1-c). Buna göre, gelir ve kurumlar vergisi mükellefleri makbuz karşılığında yaptıkları bağış ve yardımların toplamının o yıla ait kazançlarının % 5'ine (gelir vergisi mükellefleri bakımından kalkınmada öncelikli yörelerle sınırlı olarak % 10'una) kadar olan kısmını vergi matrahlarından indirebilmektedir. Yine statülü dernek ve vakıflara kültür ve turizm amaçlı harcamalar kapsamındaki bağış ve yardımların (GVK, 89/7; KVK, 10/1-d) tamamının indirimi mümkündür.

Diğer taraftan, mevzuatımızda bir zamanlar statülü vakıfların gelirlerini belli bir miktarda kamu hizmetine tahsisi şartıyla birlikte getirilen iktisadi işletmelerinin kurumlar vergisinden muaf kılınması avantajı artık mevcut değildir. Buna göre, vergi muafiyeti statüsü için hayır amacı doğrultusunda harcama yapmak koşuluyla avantajlı kurumlar vergilemesi rejimi arasındaki eşgüdüm kalkmıştır. Statü sahibi dernek ve vakıfların amaca uygun harcama şartının karşılığı, bunlara bağışta bulunacak kimselere tanınan vergi indirimi ve gelir ve kurumlar vergisi dışındaki bir kısım vergilerdeki kolaylıklarla sınırlı hale gelmiştir.

Bunlar dışında, mevzuat, kuruluşların ana varlık oluşturmasına izin vermekte ve ana varlık bağışlarında STK'ları veraset ve intikal vergisi ile kurumlar vergisinden muaf tutmaktadır.

1 Gelir İdaresi Başkanlığı, Vergi Muafiyeti Tanınan Vakıfların Listesi, <https://www.gib.gov.tr/yaritim-ve-kaynaklar/yararli-bilgiler/vergi-muafiyeti-taninan-vakiflarin-listesi>

2 https://www.siviltoplum.gov.tr/kurumlar/siviltoplum.gov.tr/istatistikler/Kamu-Yarari/kamu_yararli_dernekler.pdf

Burada kısaca değinilen vergisel avantajlardan yararlanmak yukarıda da vurguladığımız gibi çok az sayıda statü sahibi STK için mümkün olmaktadır. Cumhurbaşkanlığı Kararı ile sınırlı sayıda STK'ya kamu yararına dernek veya vergi muafiyeti tanınmış vakıf statüsü verilmesi STK'lar arasında eşitsizliğe neden olmaktadır. STK'ların önemli bir kısmı bu statülerin edinilmesi için gereken şartları karşılayamamakta, şartları sağlayabilen STK'ların büyük çoğunluğu da bu statülerin verilme prosedürünü objektif bulmayarak, sonuç alamayacağı düşüncesi ile hiç başvuru yapmamayı tercih etmektedir.

Bunlarla birlikte Mali/Vergisel Çerçeve Araştırması nicel safhasının bulgularına göre statü sahibi sivil toplum kuruluşlarının büyük kısmının hem bağışçılara tanınan ve kuruluşlara fayda sağlayan, hem de doğrudan kuruluşlara tanınan vergi avantajlarından haberdarlık düzeyleri düşüktür. Buna göre statülü derneklerin %60'ının vergi avantajlarından haberdar olmadıkları görülmüştür. Statülü vakıflarda ise mevzuata dair bilgi seviyesinin daha iyi olduğu gözlenmiştir. Statülü vakıflarda farklı türdeki vergisel avantajlardan haberdar olmadıklarını belirtenlerin oranı %30'lar düzeyindedir.

Mali/Vergisel Çerçeve Araştırması kapsamında, masa başı araştırmasıyla, yukarıda özetlediğimiz, ülkemizdeki mevcut durumu diğer ülke örnekleri ile karşılaştırmalı olarak inceledik. Masabaşı araştırmasının yanı sıra, nicel ve nitel saha araştırması ile dernek ve vakıf temsilcileri, mali işler sorumluları, mali müşavir, bürokrat ve avukatlardan oluşan uzmanların statülerle ilgili değerlendirmelerini derledik. Bu kapsamlı araştırmanın sonuçlarına dayanarak aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir.

Kamu Yararına Çalışan Sivil Toplum Kuruluşları için Kapsayıcı Bir Tanım Yapılmalı

Kamu yararı tanımı net bir şekilde yapılmalı ve kamuya yararlı "değerli amaç" sayılan faaliyet konuları dar ve sınırlı değil, gelecekte oluşabilecek ihtiyaçlar da düşünülerek mümkün olduğu kadar geniş ve esnek tutularak belirlenmelidir. Burada konular belirlenirken Anayasa'da yer alan hak ve özgürlükler ile sosyal hukuk devleti olmanın getirdiği sorumluluklar ve Türkiye'nin taraf olduğu insan hakları sözleşmeleri dikkate alınabilir.

Vakıf ve Dernekler İçin Aranılan Kriterler Asgariye İndirilmeli, Statüler Belli Şartları Sağlayan Kuruluşların Tamamına Verilmeli

Kuruluşların statü alabilmelerinde odaklanılan kriter hitap ettikleri nüfus büyüklüğü, bölge veya ülke düzeyinde coğrafi olarak faaliyet yürüttükleri alanın kapsamı değil, faaliyetlerinin yararlanıcıları yani hedef kitleleri olmalıdır. Başka bir deyişle kadınlar, yaşlılar gibi toplumun belli bir kesimini hedef alarak doğrudan bu gruplara hizmet veren bir sivil toplum kuruluşunun statü başvurusu da değerlendirmeye alınmalıdır. Bu hizmetin toplumun tamamına fayda sağlayacağı fikrini gözeten bir kriter tanımı gerekmektedir.

Kamu hizmet yükünü azaltma şartının muğlaklığını ortadan kaldıracak şekilde, statü başvurularında incelemeye alınan kuruluşların kamu hizmet yükünü ne ölçüde azalttığı, tarafsız ve şeffaf bir yöntemle değerlendirilmeli ve kamuoyuyla paylaşılmalıdır. Ek olarak daha fazla STK'nın desteklenmesi amacıyla kriterlerin karşılanma düzeyine göre derecelendirilmiş bir vergi muafiyeti statüsü oluşturulabilir.

Statü Başvuruları Değerlendirme Süreci Şeffaf Olmalı, Değerlendirme Bağımsız Bir İdari Yapı Tarafından Yapılmalı

Kamu yararı statüsü, her kuruluşun rahatlıkla ulaşabileceği, bağımsız, tek sorumluluğu başvuru kabulü ve karar verme olan tek bir bağımsız idari yapı (komisyon, kurul) tarafından verilmeli ve bu yapıda sürecin farklı paydaşları da (sivil toplum, bakanlıklar, mahkemeler, barolar, mali müşavirler, meslek örgütleri vb. temsilcileri) yer almalıdır. Bağımsız bir kurum veya bir kurul oluşturulmaması halinde ise Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın AR-GE Merkezi ve Tasarım Merkezi Statülerini verirken uyguladığı başvuru değerlendirme yöntemi örnek alınabilir.

Statü başvuruları değerlendirme süreci şeffaf bir takvime bağlanmalıdır, uzun bekleme süreleri son bulmalıdır. Statü başvurusu olumsuz sonuçlanan kuruluşlara gerekçeli karar açıklanmalı ve itiraz hakkı verilmelidir.

Statü başvuru, değerlendirme ve izleme-denetim süreçleri dijitalleşmelidir. Böylelikle şikayet edilen karmaşık ve bürokratik yapı sona erecek, kuruluşlar ve kamu idaresi tarafından daha kolay izlenebilir bir mekanizma kurulmuş olacaktır.

Statü Başvuru Şartları ve Statüleri Kaybetme Nedenleri Yeniden Değerlendirilmeli

Statü başvuru şartları ve statüleri kaybetme nedenleri arasında sayılan kuruluşların yıllık gelirlerinin (derneklerde yarısı, vakıflarda 3'te 2'si) belli bir kısmını amaca yönelik harcamaları şartının yeniden düzenlenmelidir. Amaca yönelik harcama sayılan gider kalemlerine personel ve yönetsel giderler de dahil edilmelidir. Aksi takdirde, hizmet sunumu yapmayan STK'lar personel giderlerini kısıtlamaya çalışmakta, bu durum da sivil alandaki nitelikli iş gücünün zarar görmesinde neden olmaktadır. Ayrıca kuruluşların kendilerini kontrol edebilmeleri için, Gelir İdaresi tarafından hiçbir tereddüt yaratmayacak şekilde açık, anlaşılır, net tanımlarla hangi gider kalemlerinin amaca yönelik, hangilerinin olmadığı konusunda rehberler, kontrol listeleri hazırlanmalıdır.

Bağış ve Yardımların Vergi Matrahlarından İndirmelerine Olanak Sağlayan Vergi Avantajı Tüm Dernek ve Vakıflar İçin Uygulanmalı, İndirim Oranı Arttırılmalı

Statülü dernek ve vakıflara bağış yapan, gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin yaptıkları bağış ve yardımların gelirlerinin %5'ine (kalkınmada öncelikli yörelerle sınırlı olarak % 10'una) kadar olan kısmını vergi matrahlarından indirmelerine olanak sağlayan vergi avantajında vergi indirim oranı yükseltilmelidir. Bu oranın yükseltilmesi gerektiği konusunda sivil toplum kuruluşları arasında bir görüş birliği mevcuttur. Uluslararası uygulamalar da bu görüşü destekler niteliktedir. Ayrıca bu teşvikin tüm vakıf ve derneklere tanınması Türkiye'de bağışçılık kültürünün teşvik edilmesi ve sivil toplum kuruluşlarının finansal sürdürülebilirliğinin desteklenmesine önemli katkıda bulunacaktır. Bu sayede, kamu yararına yürütülen faaliyetleri ve bağışçılık kültürünü teşvik etmek için STK'ların statülü olma, faaliyet alanı, amacı gibi farklı özellikleri göz önünde bulundurularak, bu STK'lara yapılacak olan bağışların kademeli olarak artan oranlarda matrahtan indirilmesi de bir yöntem olarak benimsenebilir. Gelir Vergisi Kanunu 89(6) Kapsamında gıda bankacılığı yapan kuruluşlara yapılan bağışlar için sağlanan bağışın tamamının vergi matrahından indirilmesi uygulamasının kapsamı eğitim, kırtasiye, barınma için gerekli malzemelerin temini gibi alanlara genişletilmelidir.

STK'lara Tanınan Vergi Avantajlarının Ne Ölçüde Vergi Geliri Kaybına Neden Olduğu Hesaplanmalı

Hazine ve Maliye Bakanlığı ve Cumhurbaşkanlığı Strateji Bütçe Başkanlığı hem STK'lara tanınan mevcut vergi avantajlarının ne ölçüde vergi geliri kaybına neden olduğunu, hem de vergi avantajlarının kapsamı genişletildiğinde ne ölçüde vergi geliri kaybı ortaya çıkacağını veriler ve projeksiyonlar içeren düzenli raporlar hazırlayarak kamuoyu ile paylaşmalıdır.

Bu yayın Avrupa Birliği tarafından finanse edilmiştir. İçeriği yalnızca TÜSEV'in sorumluluğundadır ve Avrupa Birliđinin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.